

۸۷/۱۰۵۲۲۰
۸۷/۱۰۱۳

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۱۰۲۰۶۲

دانشگاه تهران

دانشکده حقوق و علوم سیاسی

رساله دوره کارشناسی ارشد رشته علوم سیاسی

عنوان:

**بررسی تطبیقی مدینه فاضله در اندیشه‌های فارابی
و خواجه نصرالدین طوسی**

استاد راهنما: دکتر علیرضا صدرا

استاد مشاور: دکتر عبدالرحمن عالم

نام دانشجو: عارف برجورداری

نیمسال دوم

۱۳۸۵-۱۳۸۶

۱۳۸۷ / ۹ / ۲۳

۱۰۶۰۷۳

دانشکده حقوق و علوم سیاسی

گروه آموزشی علوم سیاسی

گواهی دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد

هیات داوران پایان نامه کارشناسی ارشد آقای / خانم عارف برخورداری

در رشته علوم سیاسی

عنوان: بررسی تطبیقی مدینه فاضله در آراء و اندیشه های فارابی و خواجه نصیرالدین طوسی

را در تاریخ ۱۶/۷/۲

به حروف

به عدد

با شماره نهایی: ۱۸۱۵ | صید و کیم

و درجه:

ارزیابی نمود

بسیار خوب

و درجه:

ردیف	مشخصات هیات داوران	نام و نام خانوادگی	مرتبۀ دانشگاهی	دانشگاه یا موسسه	امضاء
۱.	استاد راهنما استاد راهنمای دوم (حسب مورد):	دکتر علیرضا صدرا	استادیار	دانشکده حقوق و علوم سیاسی	
۲.	استاد مشاور	دکتر عبدالرحمن عالم	استاد	دانشکده حقوق و علوم سیاسی	
۳.	استاد مدعو (یا استاد مشاور دوم)	دکتر داود فیرحی	دانشیار	دانشکده حقوق و علوم سیاسی	
۴.	استاد مدعو				
۵.	نماینده کمیته تحصیلات تکمیلی گروه آموزشی:	دکتر سیدرحیم ابوالحسنی	استادیار	دانشکده حقوق و علوم سیاسی	

تذکر: این برگه پس از تکمیل هیات داوران در نخستین صفحه پایان نامه درج می گردد.

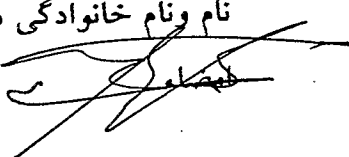
جمهوری اسلامی ایران
دانشگاه تهران

اداره کل تحصیلات تکمیلی

باسمه تعالی

تعهد نامه اصالت اثر

اینجانب عارف بر ضرردا، متعهد می شوم که مطالب مندرج در این پایان نامه / رساله حاصل کار پژوهشی اینجانب است و به دستاوردهای پژوهشی دیگران که در این پژوهش از آنها استفاده شده است، مطابق مقررات ارجاع و در فهرست منابع و مأخذ ذکر گردیده است. این پایان نامه / رساله قبلاً برای احراز هیچ مدرک هم سطح یا بالاتر ارائه نشده است. در صورت اثبات تخلف (در هر زمان) مدرک تحصیلی صادر شده توسط دانشگاه از اعتبار ساقط خواهد شد. کلیه حقوق مادی و معنوی این اثر متعلق به پردیس / دانشکده / مرکز دانشگاه تهران می باشد.

نام و نام خانوادگی دانشجو عارف بر ضرردا

آدرس : خیابان انقلاب اول خیابان فخر رازی - پلاک ۵ کد پستی : ۱۳۰۴۵/۵۶۸
 فاکس : ۶۴۹۷۳۱۴

در تدوین این پایان نامه از راهنمایی‌ها و مشاوره‌های استادان گرانمایه‌ای بهره‌مند شده‌ام و خود را وامدار این عزیزان می‌دانم. لذا بر خود لازم می‌دانم از استادان معزز:

- جناب آقای دکتر علیرضا صدرا که استاد راهنمای این پایان‌نامه بوده‌اند و در تدوین و فصل‌بندی آن زحمت زیادی کشیده‌اند؛

- جناب آقای دکتر عبدالرحمن عالم که استاد مشاور پایان‌نامه بودند و با دقت فراوان آن را مورد مطالعه قرار داده و نکته‌های ارزنده‌ای متذکر شدند؛

- همچنین استاد فرهیخته جناب آقای دکتر داود فیرحی که داوری پایان‌نامه را بر عهده گرفته‌اند و رهنمون‌هایی راهگشا ارائه داده‌اند،

نهایت تشکر و سپاسگذاری را به عمل آورم.

تقدیم به روح پدرم؛

"مرحوم خسرو برخورداری"

که شمع معنویت وجودش در مهر ۱۳۸۶

خاموشی گرفت.

گفت وگو

«... باری حکایتی است

حتی شنیده‌ام

بارانی آمده است و براه افتاده سیل

هر جا که مرز بوده و خط پاک شسته است

و همچنین شنیده‌ام آنجا

باران بال و پر

می‌بارد از هوا.

دیگر بنای هیچ پلی بر خیال نیست.

کوتاه شده است فاصله دست و آرزو.

حتی نجیب بودن و ماندن محال نیست.

بیدار راستین شده خواب فسانه‌ها.

مرغ سعادت‌ی که در افسانه می‌پرید.

آنجا فرود آمده بر بام خانه‌ها

هر سوزند صدا

کای هرکئی بیا،

زنبیل خویش پر کن از آنچت آرزوست.

و همچنین شنیده‌ام آنجا ...

چی؟

لبخند می‌زنی؟

من روستاییم نفسم پاک و راستین

باور نمی‌کنم که تو باور نمی‌کنی».

«آری، حکایتی ست

شهری چنین که گفتی، الحق که آیتی ست.

اما ...

فهرست

صفحه	عنوان
۱	مقدمه و کلیات طرح تحقیق.....
۶	بخش اول: زمینه‌ها، تعاریف و ریسس مدینه فاضله.....
۷	فصل اول: مدینه فاضله و زمینه‌های تاریخی آن.....
۱۶	فصل دوم: تعریف مدینه فاضله.....
۱۶	الف: تعریف مدینه فاضله در آراء فارابی.....
۱۷	ب: تعریف مدینه فاضله در آراء خواجه نصیرالدین طوسی.....
۱۸	ج: وجوه افتراق مدینه فاضله در اندیشه فارابی و خواجه نصیر.....
۲۰	فصل سوم: ریسس اول مدینه فاضله.....
۲۵	الف: ریسس اول مدینه فاضله در آراء فارابی.....
۲۷	ب: ریسس اول مدینه فاضله در آراء خواجه نصیرالدین طوسی.....
۳۱	ج: وجوه افتراق ریسس اول مدینه فاضله در آراء فارابی و خواجه نصیر.....
۳۸	بخش دوم: ساختار نظام سیاسی مطلوب (مدینه فاضله).....
۳۹	فصل اول: نهاد رهبری.....
۳۹	الف: نهاد رهبری در ساختار نظام سیاسی مطلوب فارابی.....
۴۳	۱- سطوح رهبری.....
۵۱	ب: نهاد رهبری در ساختار نظام سیاسی مطلوب خواجه نصیرالدین طوسی.....
۵۱	۱- سطوح رهبری.....
۵۴	ج: وجوه افتراق نهاد رهبری در ساختار مطلوب فارابی و خواجه نصیر.....
۵۹	فصل دوم: ارکان نهادهای حکومتی و گروه‌های معاند در ساختار نظام سیاسی مطلوب.....
۵۹	الف: ارکان نهادهای حکومتی و گروه‌های معاند در نظام سیاسی مطلوب فارابی.....
۵۹	۱- ارکان و نهادهای حکومتی.....
۷۴	۲- گروه‌های معاند.....
۷۷	ب: نهادهای ارکان حکومتی و گروه‌های معاند در ساختار نظام سیاسی مطلوب خواجه.....
۷۷	۱- نهادها و ارکان حکومتی.....
۷۹	۲- گروه‌های معاند.....
۸۲	ج: وجوه افتراق نهادها، ارکان حکومتی و گروه‌های معاند در نظام سیاسی مطلوب فارابی و خواجه نصیر.....
۸۹	فصل سوم: قانون و ماهیت عدالت در نظام سیاسی مطلوب.....
۸۶	الف: قانون.....
۸۶	۱- قانون در نظام سیاسی مطلوب فارابی.....
۸۷	۲- قانون در نظام سیاسی مطلوب خواجه.....

۸۸	۲- وجوه افتراق قانون در نظام سیاسی مطلوب فارابی و خواجه نصیر
۹۱	ب: ماهیت عدالت
۹۱	۱- ماهیت عدالت در نظام سیاسی مطلوب فارابی
۹۴	۲- ماهیت، عدالت در نظام سیاسی مطلوب خواجه
۹۶	۳- وجوه افتراق ماهیت عدالت در نظام سیاسی مطلوب فارابی و خواجه نصیر
۹۸	فصل چهارم: آراء اهل مدینه فاضله و دیدگاه کارکردی در نظام سیاسی مطلوب
۹۸	الف- آراء اهل مدینه فاضله
۹۸	۱- آراء اهل مدینه فاضله در اندیشه‌های فارابی
۱۰۰	۲- آراء و ویژگی‌های اهل مدینه فاضله در اندیشه‌های خواجه
۱۰۱	۳- وجوه افتراق آراء اهل مدینه فاضله در نظام سیاسی مطلوب فارابی و خواجه نصیر
۱۰۴	ب: دیدگاه کارکردی
۱۰۴	۱- دیدگاه کارکردی فارابی
۱۰۸	۲- دیدگاه کارکردی خواجه
۱۱۰	۳- وجوه افتراق دیدگاه کارکردی فارابی و خواجه نصیر
۱۱۷	بخش سوم: ساختار نظام سیاسی نامطلوب (غیر فاضله)
۱۱۸	فصل اول: ساختار نظام سیاسی نامطلوب فارابی
۱۱۹	الف: اجناس مدینه‌های نظام سیاسی نامطلوب فارابی
۱۲۰	۱- مدینه جاهله و اقسام آن
۱۲۹	۲- مدینه‌های قرآنی
۱۳۲	فصل دوم: ساختار نظام سیاسی نامطلوب خواجه نصیرالدین طوسی
۱۳۴	الف: اجناس مدینه‌های نظام سیاسی نامطلوب خواجه
۱۳۳	۱- نظام سیاسی جاهله و اقسام آن
۱۴۲	۲- نظام سیاسی فاسقه
۱۴۲	۳- نظام سیاسی ضاله
۱۴۶	نتیجه‌گیری
۱۵۵	کتاب‌شناسی

مقدمه

و کلیات

طرح تحقیق

۱- عنوان طرح:

بررسی تطبیقی مدینه فاضله در آراء و اندیشه‌های فارابی و خواجه نصیرالدین طوسی.

۲- طرح مساله

مدینه فاضله، جامعه‌ای است که انسان همواره بدنبال تاسیس آن بوده، جامعه‌ای برین و امید و مطابق میل و بر وفق مراد انسانها، جامعه‌ای که در آن نه خبری از ظلم و تبعیض و نه خبری از فقر و نادانی باشد. جامعه‌ای که همه انسانها با خوشبختی و سلامت در کنار همدیگر زندگی می‌کنند. این کمال‌یابی، مدام فکر عده‌ای از متفکرانی و اصلاح‌طلبان را به خود مشغول داشته تا حکومتی فاضله و ایده آل طراحی کنند که برآورنده آرمان‌های فوق باشد.

در فلسفه اسلامی برای دستیابی به این شهر آرمانی تلاش‌های زیادی توسط اندیشمندان مسلمان صورت گرفته است فارابی و خواجه نصیرالدین طوسی از جمله اندیشمندانی هستند که در این زمینه نظریه پردازی کرده اند و زمینه ساز تحولات زیادی چه در بعد فلسفی و نظری و چه در بعد عملی و حکومتی بوده اند. فارابی عمدتاً فلسفه را مبنای کار خود قرار می دهد و در طرح‌ریزی مدینه فاضله خود استدلالات فلسفی و نظری را مورد تاکید قرار می دهد. خواجه نصیرالدین طوسی مدینه فاضله خود را با ابعاد عملی و تشریحی طرح‌ریزی کرده است و نظریه نظام امامت شیعی را در قالب مسائل فلسفی کلامی در مدینه فاضله خود بسط داد.

۳- سوال اصلی :

ماهیت، اشتراکات و تفاوت‌های مدینه فاضله در اندیشه فارابی و خواجه نصیرالدین طوسی چیست؟

سوال فرعی:

آیا مدینه فاضله خواجه نصیر گرده برداری از مدینه فاضله فارابی است یا تفاوت‌هایی با هم دارند؟

۴- فرضیه اصلی:

الف- فلسفی و نظری اندیشیدن فارابی درباره مدینه فاضله و توجه خواجه نصیر به ابعاد عملی و تشریحی مدینه فاضله وجه اساسی جدایی این دو متفکر است

ب- خواجه نصیرالدین طوسی در طرحریزی مدینه فاضله از هماندهنیتی برخوردار است که فارابی برخوردار است

۵- روش پژوهش :

تاکید اصلی این پایان نامه بر روش پژوهش روش مقایسه نزدیک است. در این روش ما ضمن پرداختن به مفهوم و ماهیت مدینه فاضله در آراء فارابی و خواجه نصیر و رابطه و نسبت بین آن دو و آشکار کردن شباهتهای کلی بین این دو مدینه، به تفاوتهای ریز و جزئی موجود در مدینه فاضله فارابی و خواجه نصیر که هدف اصلی ما در این طرح و پایه روش مقایسه نزدیک است، می پردازیم، بنابراین درباره هر موضوع ابتدا شباهت را به صورت کلی بیان کرده سپس به تفاوتهای ریز و جزئی آن می پردازیم.

۶- پیشینه موضوع:

در مورد مدینه فاضله در اندیشههای فارابی و خواجه نصیرالدین طوسی دو دسته نوشته وجود دارد، یک دسته به شرح عمومی و کلی اندیشه های این دو اندیشمند می پردازد که این قبیل نوشته ها بسیار متعدد است و این دسته از نوشته هادر فهم اندیشه های هر دو اندیشمند در مورد مدینه فاضله و چندو چون آن می توانند موثر واقع شدند و بسیار مهم و حیاتی هستند و در این کار جایگاه آنها مشخص است. اما دسته دوم از نوشته ها، قدری تخصصی تر و با طرح پرسشی مشخص به سراغ هر دوی این متفکران رفته اند. نزدیکترین آنها به موضوع ما چند کتاب است که عبارتند از:

الف- اصول و مبادی فلسفه سیاسی: شرح نظریه مدینه فاضله با تطبیق بر آراء افلاطون و ارسطو.

ب: اندیشه سیاسی فارابی تالیف محسن مهاجرنیا که به صورت ریزوجزئی فلسفه سیاسی ومدینه فاضله فارابی را مورد بررسی قرار داده است.

ج: کتاب فارابی تالیف رضا داوری اردکانی که به صورت مبسوطی اندیشه های فارابی را مورد بررسی قرار داده است.

د: اندیشه های سیاسی خواجه الدین طوسی، تالیف مرتضی یوسفی راد که کتاب اخیر مدینه فاضله و اندیشه سیاسی خواجه نصیرالدین طوسی را به شکل مبسوطی مورد بررسی قرار داده است.

۷- سازمان تحقیق:

طرح حاضر شامل یک مقدمه و کلیات طرح تحقیق، سه بخش، نتیجه گیری و کتاب شناسی می باشد که به صورت ذیل ترتیب بندی میشود:

-مقدمه و کلیات طرح تحقیق.

بخش اول: زمینه ها، تعاریف و رئیس مدینه فاضله. (شامل سه فصل می شود).

بخش دوم: ساختار نظام سیاسی مطلوب (شامل چهار فصل می شود).

بخش سوم: ساختار نظام سیاسی نامطلوب. (شامل دو بخش).

نتیجه گیری.

کتاب شناسی.

۸- مفاهیم:

مدینه فاضله، قانون، عدالت، ملک علی اطلاق، رئیس اول، ساختار نظام سیاسی مطاوب، نوابت، بهیميون، باغیان، مرائیان، محرمان، مارقین، مغالطان، مدینه ه ه ای ضروریه، نذالت، خست و شقوت، کرامیه، تغلیبه، احرار، جماعیه، فاسقه، ضاله، مبدله، ریاست سنت، ریاست اصحاب، ریاست شورایی.

۹- منابع:

الف: منابع دست اول و دست دوم فارسی.

ب:منابع عربی.

ج:منابع انگلیسی.

بخش اول:

زمینه‌ها، تعاریف

و ریس مدینه

فاضله

فصل اول: مدینه فاضله و زمینه‌های تاریخی آن

تاریخ بشر نشان می‌دهد که انسان همواره به دنبال تاسیس جامعه‌ای برین بوده است که در آن، همه امور به وفق مراد و مطابق میل باشد، جامعه‌ای که در آن، نه خبری از ظلم و تبعیض، نه اثری از جنگ و ستیز و نه ردپایی از جهل و فقر یافت شود. این کمال‌یابی، مدام فکر عده‌ای از متفکران و اصلاح‌طلبان را به خود مشغول داشته و آنان را به طراحی حکومتی ایده‌آل که برآورنده آرمان‌های فوق باشد وادار نموده است. چنین جامعه و حکومت فرضی را در زبان لاتین اتوبیا، در زبان و ادبیات عرب مدینه فاضله و در فرهنگ فارسی آرمان‌شهر نام نهاده‌اند.^۱ طبق فرهنگ کامل انگلیسی - فارسی تالیف عباس آریانپور، جلد پنجم، کلمه - Utopia نام کتابی است که در سال ۱۵۱۶ توسط توماس مور نوشته شد و طی آن جزیره‌ای خیالی به نام یوتوپیا توصیف شده که در آنجا سیاست و قانون و همه چیز در کمال خوبی اجرا می‌گردد. معانی دیگر این لفظ، بنا به فرهنگ مذکور، عبارت است از: دولت یا کشور کامل و ایده‌آل، کشور خیالی، کتابی که درباره کشور مرفه‌الحال و خیالی بحث می‌کند، مدینه فاضله، جزیره خیالی.^۲ مدینه فاضله یا آرمان‌شهر جامعه‌ای است خیالی که باشندگان آن در شرایط کامل می‌زیستند. جایی است دست نیافتنی که تصور آن همواره در افق آرزوی بشر نمونه خیر برین و زیبایی و رستگاری بوده است. یکی از آرزوهای آدمی در درازنای تاریخ، دستیابی به جامعه‌ای بوده که در آن رستگاری خویش را تحقق بخشد، در فضایی بایسته استعدادهای خود را از قوه به فعل آورد و کمال معنوی را با آرامش روحی و بی‌نیازی مادی در آمیزد. اما بیان این آرزو، بر حسب زمان و مکان جلوه‌ها داشته و به مقتضات پیشرفت عقلی و تجربی آدمی و شناخت او از جهان پیرامونش رنگ‌ها پذیرفته است. از آن هنگام که جامعه انسانی پدید آمد، آدمی همواره در جست‌وجو شهر آرمانی بوده است. گاهی آن را به صورت بهشت این جهانی تصور کرده که در گوشه‌ای دور افتاده از جهان خاکی بنا شده و درد و رنج و بسیاری و پیری را در آن راهی نیست و زمانی نیز با چنگ زدن به اسطوره

عصر زرین، دورانی را فرا یاد آورده که زندگانش با طبیعت گشاده دست در آمیخته بوده و در آسایش و آزادی و فراوانی به سر می‌برده است.^۲

هنگامی که ذهن بشر از بند اسطوره رست و آرزوهای خود را در پرتو خرد و دانش دست یافتنی دانست، تصور شهرآرمانی را از دیار اسطوره‌ها به قلمرو خرد آورد و سعادت فردی و اجتماعی را در طرح‌های اندیشیده‌ای جست که هم باز گوینده آرمان او بود و هم نظام‌های حاکم را به محک آن می‌سنجید. بنابراین آرمان‌شهری پیشینه‌ای به قدرت جامعه بشری دارد. برای آشنایی با این تلاش فکری بشر در طول تاریخ، نمونه‌هایی از طرح چنین نظام‌های اجتماعی را در اینجا می‌آوریم و در امکان تحقق خارجی آن می‌اندیشیم.

آرمانشهر افلاطون

وی قبل از میلاد طرح خویش را با نوشتن کتاب جمهور ارائه نمود که در آن می‌گوید، کلیه حکومت‌ها را فاسد دیده و با آموزش فلسفه حقیقی، درصد زمین‌سازی جامعه عادل برآمده است. لفظ جمهور او به معنای شهر مراد است و افلاطون معتقد بود که نوع بشر، هرگز از رنج و محنت نجات نخواهد یافت، مگر آنگاه که فلاسفه حقیقی، زمامدار امور سیاسی گردند (فیلسوف شاه). او کمال مطلوب را از نظر فردی، در عدل و از نظر اجتماعی، در حکومت فلاسفه می‌داند. به نظر او عده‌ای از مردم باید برای دفاع از شهر و نیز هجوم به همسایگان، تربیت شوند. مالکیت خصوصی را برای زمامداران و نظامیان مضر می‌داند، چرا که ایجاد تعلق خاطر، مانع خدمت آنها به کشور است. او به نظام طبقاتی معتقد است و می‌گوید: آنان که لیاقت حکومت دارند، خداوند در نهادشان طلا سرشته است، در نهاد نگهبانان، نقره و در نهاد برزگران و سایر پیشه‌وران آهن و برنج. دروغگویی را برای رهبران جامعه جایز دانسته و پس از آنکه دروغ را مثل دارو می‌داند که به کار بردن آن باید با تجویز پزشک باشد، می‌گوید:

اگر دروغ گفتن برای کسی مجاز باشد، فقط برای زمامداران شهر است که هر وقت صلاح شهر ایجاب کند، خواه دشمن و خواه اهل شهر را فریب دهند.^۴

افلاطون در مورد روابط زن و مرد در شهر آرمانی خود راه‌حلی ارائه نموده و می‌گوید:
در شهر که ما تاسیس می‌کنیم، مقرر می‌شود که عاشق به شرط رضایت معشوق، می‌تواند با وی نشست و برخاست کند، او را ببوسد و در آغوش بگیرد، ولی فقط آن طور که پدر با پسر خود چنین می‌کند.^۵

افلاطون خود به عدم امکان تاسیس چنین جامعه‌ای اقرار کرده و آن را به نقاشی زیبایی از یک انسان تشبیه نموده که وجود خارجی آن قابل اثبات نیست و به وجود خیالی آن اکتفا کرده و چنین ابراز می‌کند:

اگر ثابت کنیم که تاسیس شهری که با این نمونه مطابقت داشته باشد امکان‌پذیر است، آیا از ارزش سخن ما کاسته خواهد شد.^۶

آرمانشهر آگوستین

او که از مفسران مسیحی در قرن چهارم میلادی است، مدینه فاضله خود را در کتاب شهر خدا ترسیم نمود و پیشوایان مسیحی در قرون وسطی بر آن صحنه گذاشته و طرفداری وسیع نمودند. آگوستین صلح و عدالت‌خواهی را دو ویژگی مدینه خود می‌داند که تحقق آن جز با این دو، میسر نیست و چنین مدینه‌ای را در آسمان‌ها سراغ می‌دهد، شهرهای زمینی هر مقدار که بتواند به این دو آرمانی نزدیک‌تر شوند، قابل احترام می‌شوند و شاید منظور او از شهر خدا، همان بهشت موعود ادیان الهی است، چون انسان‌ها را به دو دسته تقسیم می‌کند: قایلی و شرور و نیز هابیلی و نیکوکار.

دسته اول را در خور زندگی بی‌داوم و رنج‌آور دنیوی می‌داند، و گروه دوم را عبارت از کسانی که موقتاً به زندگی در دنیا پرداخته‌اند و سرانجام به بهشت می‌روند.^۷

آرمانشهر فارابی

او از فیلسوفان مسلمان قرن چهارم هجری است و مدینه فاضله خویش را در کتاب سیاست مدینه توصیف نموده است. فارابی برخلاف دیگران، یک شهر محدود را هدف خود قرار نداد و آن را کمال نهایی تلقی نمی‌کند، بلکه درصدد تاسیس جامعه بزرگ جهانی، متشکل از کلیه امت‌ها و اقوام بوده است. رییس اول آن را هم فیلسوف- پیامبری می‌داند که اتصال به عقل فعال دارد و به طور بی‌واسطه از او وحی و فیض می‌گیرد. در غیاب او باید کسی عهده‌دار امور شود که بر روش و منش او عمل کند، نام چنین جانشین را ملک السنه می‌گذارد. او غایت جامعه را سعادت می‌داند که خیر مطلق است و این سعادت، ریشه در فطرت مشترک همه انسان‌ها دارد. نظام سیاسی مورد نظر فارابی در دل نظام بزرگ آفرینش می‌گنجد و یک شهر، تحمل آن را ندارد.^۸

از آنجا که او نظام معین لازم برای اداره مدینه فاضله خود را طرح شده در قوانین اسلامی می‌داند، بنابراین دنبال ارائه چنین مقررات اجرایی نرفته، بلکه درصدد ذکر مبانی کلی و فلسفی آن بوده و دنبال اثبات رییس اول چنین جامعه‌ای رفته است که او طبعا قوانین را از خداوند دریافت می‌کند. ما بعداً آن را مورد بحث قرار خواهیم داد.

آرمانشهر تامس مور

مور از سیاستمداران کاتولیک مذهب انگلستان در قرن شانزدهم است. او در کتاب خود به نام یوتوپیا پس از انتقاد پرشور از اوضاع اجتماعی و اقتصادی اروپا و به ویژه انگلستان، شهری خیالی را طرح نموده و با زبانی طنزآمیز، حل مشکلات مردم را در آن می‌جوید.

کلمه یوتوپیا یا اتوپیا را از ریشه یونانی و به معانی هیچستان یا ناکجاآباد برگرفته است. او در مدینه مورد نظر خود، مالکیت خصوصی پول را لغو می‌کند، برای هر کشاورز، فقط دو سال کار کافی می‌داند